TSUE

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2025

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 163 sahifa.
E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali
O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida) 14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich

Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish 20
Sattarov Umirzoq

Современные банковские продукты 24
Хужамуратов Аббос Мардонович

Amerika qo‘shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi 29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna

Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики 33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна

Iqtisodiy fanlarni o‘qitishda interaktiv metodlarning qo‘llanilishi va ularning samaradorligi 39
Kabulov Baxram Kuzibaevich

Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o‘rni 45
Tursunxo‘jayev Sardor Jamoliddin o‘g‘li

O‘zbekiston banklarida sun’iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish 51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o‘g‘li

Agrar korxonalar xo‘jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo‘yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari 59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich

Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030 66
Исомов Б. С.

Tashish va saqlash xizmatlarini ko‘rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati 70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich

Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o‘rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar 78
Baykalonov Jalil G‘aybulloyevich

Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане 93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна

Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения 99
Мансурова Сайёра Бахтияровна

Hudud sanoati tarkibiy o‘zgarishlarini prognozlash usuli 106
Djumayev Farrux Toshmuratovich

Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт 111
Авезова Нилуфар Раббанакуловна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуловна

The process of developing startups based on management principles 119
Ilxamov Azizbek Yodgor o‘g‘li

The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan 126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli

Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030 134
Исомов Б. С.

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Ko‘p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko‘rsatishni qo‘llab quvvatlashni takomillashtirish 138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich

O‘zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari 143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich

Davlat - xususiy sheriklik loyihalarning samaradorligini oshirish 150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G‘ayratjon Sultonovich

O‘zbekiston sug‘urta bozorida hayot sug‘urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari 155
Bazarov Zakir Xonqulovich

Tijorat banklari likvidliligini tartibga solish yo‘llari 160
Tursunpo‘latov Sohibnazar Kasimjon o‘g‘li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi

TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIGINI TARTIBGA SOLISH YO‘LLARI

Tursunpo‘latov Sohibnazar Kasimjon o‘g‘li
Raqamli iqtisodiyot va agrotexnologiyalar universiteti
ORCID: 0009-0007-7404-3723
Elektron pochta: sokhibtiu@gmail.com

Nomozova Mohinur Maxmud qizi
BMA magistranti

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekiston Respublikasi tijorat banklarining likvidliligi amaliy holati tahlil qilingan hamda tijorat banklari likvidliligidagi muammolar yuzasidan likvidliligi takomillashtirish bo‘yicha amaliy taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: tijorat banki, internet banking, kredit, kredit portfeli, risk, bank siyosati, tahlil, diversifikatsiya va boshqalar.

Abstract: The article analyzes the current state of liquidity in the commercial banks of the Republic of Uzbekistan, identifies liquidity problems, and provides practical suggestions and recommendations for improving liquidity management.

Key words: commercial bank, internet banking, credit, loan portfolio, risk, banking policy, analysis, diversification, and others.

Аннотация: В статье проанализировано текущее состояние ликвидности коммерческих банков Республики Узбекистан, выявлены проблемы ликвидности и представлены практические предложения и рекомендации по ее совершенствованию.

Ключевые слова: коммерческий банк, интернет-банкинг, кредит, кредитный портфель, риск, банковская политика, анализ, диверсификация и другие.

KIRISH

Bugungi kunda jadallik bilan o‘zgarib borayotgan zamonda tijorat banklari likvidliligi muammolarini tahlil qilish, tartibga solish va ularning vujudga kelishining oldini olish choralarini ko‘rish eng dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Tijorat banklari likvidliligini tartibga solish hamda uning sifatini yaxshilashni ta’minlash 2020–2025-yillarda Respublika moliya-bank tizimini yanada isloh qilish va barqarorligini oshirishning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan.

Zamonaviy sharoitda bank sektorini rivojlantirishning istiqbolli yo‘nalishlaridan biri masofaviy bank xizmatlari kabi faoliyat sohasini rivojlantirishdir. Bank faoliyatida masofaviy bank xizmatlarining joriy qilinishi alohida ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklarining likvidliligi — bu ma’lum bir tijorat bankining barcha pul majburiyatlarini o‘z vaqtida, to‘liq va uzluksiz bajarilishini ta’minlash, uning ishonchliligi va iqtisodiy rivojlanish ehtiyojlariga muvofiq mablag‘larning yetarliligini belgilaydi. Banklarning likvidlilik riski esa ushbu pul majburiyatlarini bajarishda yuzaga keladigan xavflardan tashkil topadi. Ma’lumki, tijorat banklari bunday holatda likvidlilik riskini boshqarish yondashuvlarini amalga oshirishi kerak bo‘ladi.

Iqtisodiy adabiyotlarda “likvidlilik” tushunchasi lotincha “liquidus” so‘zidan olingan bo‘lib, suyuq, ko‘chib yuruvchi degan ma’nolarni anglatadi va tom ma’noda moddiy qimmatliklar hamda boshqa aktivlarning pulga aylanishi haqida yozilgan (Korobova, 2011).

Iqtisodchi olimlar talqinida tijorat bankining likvidliligi uning aktivlari va passivlari o‘rtasidagi mutanosiblik, joylashtirilgan aktivlar va jalb qilingan resurslarning muddatlari o‘rtasidagi muvofiqlik darajasidir (Jarkovskaya, 2010).

F. Mishkinning fikricha, tijorat bankining likvidliligi deganda bankning o‘z majburiyatlarini bajarish uchun zarur bo‘lgan miqdorda likvidli aktivlarga ega bo‘lishi tushuniladi (F. Mishkin, 2019).

J. Sinkining xulosasiga ko‘ra, ikkilamchi qimmatli qog‘ozlar bozori rivojlangan va kutilayotgan daromad nazariyasi keng qo‘llanilayotgan hozirgi sharoitda tijorat banklari likvidliligini ta’minlashda ularning federal fondlar, depozit sertifikatlari kabi aktivlarini sotishdan hamda REPO bitimlaridan keng foydalanilmoqda (J. Sinki, 2017).

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, tijorat banklarining likvidlilik boshqaruvi ularning moliyaviy barqarorligi va ishonchliligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. Banklar likvidlilik riskini kamaytirish uchun aktiv va passivlarini muvozanatlash, likvid aktivlar zaxirasini shakllantirish hamda zamonaviy moliyaviy instrumentlardan foydalanish kabi choralarni amalga oshirishlari lozim.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada tijorat banklarining asosiy ko‘rsatkichlari bo‘yicha 5 yillik tahlil keltirilgan. Barcha ma’lumotlar choraklik kesimda yig‘ilib, tahlil qilindi. Tadqiqotda ikkilamchi ma’lumotlardan foydalanilgan bo‘lib, asosiy manbalar sifatida Markaziy bank va tijorat banklarining ochiq ma’lumotlari tahlil etildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklarining likvidliligiga nisbatan Markaziy bank tomonidan belgilangan talablar mavjud bo‘lib, ular banklar uchun prudensial me’yor hisoblanadi. Shuningdek, tijorat banklarining likvidlilik riskini boshqarish chora-tadbirlari ularning ichki me’yoriy hujjatlarida ham o‘z aksini topgan.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvining 2015-yil 22-iyuldagi 19/14-sonli (O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2015-yil 13-avgustda 2709-raqam bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan) qarori bilan tasdiqlangan “Tijorat banklarining likvidliligini boshqarishga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risida”gi Nizomda tijorat banklarining likvidliligiga nisbatan prudensial talablar belgilangan.

Banklarda likvidlilik bo‘yicha quyidagi prudensial me’yorlar o‘rnatilgan:

Joriy likvidlilik koeffitsiyenti. Uni aniqlashda banklararo bozorda 30 kungacha joylashtirilgan yoki jalb qilingan depozitlar va kreditlar sof ko‘rinishda inobatga olinadi. Agar aktivlar majburiyatlardan ko‘p bo‘lsa, ortgan summa joriy aktivlar tarkibiga, aksincha, majburiyatlar aktivlardan ko‘p bo‘lsa, ortgan summa joriy majburiyatlar tarkibiga qo‘shiladi. Kamroq bo‘lgan aktiv va majburiyatlar summasi esa joriy aktivlardan ham, joriy majburiyatlardan ham chegirib tashlanadi.

Lahzali likvidlilik koeffitsiyenti. Hisoblashda faqat O‘zbekiston Respublikasi milliy valyutasidagi mablag‘lar inobatga olinadi. Lahzali likvidlilik koeffitsiyenti 10 foizdan kam bo‘lmasligi lozim.

Likvidlilikni qoplash me’yori koeffitsiyenti (LQMK). 2016-yil 1-yanvardan boshlab banklar ushbu me’yorni ta’minlashlari shart. LQMK yuqori likvidli aktivlarning keyingi 30 kun ichidagi jami sof chiqimga nisbati sifatida aniqlanadi.

Quyida aniq olingan tijorat banklari misolida ularning likvidlilik darajasiga baho beriladi (1-jadval):

1-jadval. AT “Asakabank”da likvidli aktivlar darajasi va brutto aktivlarning daromadliligi, foizda

Ko‘rsatkichlar	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Brutto aktivlar hajmida likvidli aktivlarning ulushi	30,9	21,3	8,6	9,4	10,9	12,1	18,9	20,5	21,8
Aktivlarning daromadlilik darajasi	8,4	5,9	9,1	9,2	9,4	10,8	11,3	12,0	12,5

Tijorat banklarining moliyaviy holatini baholashda likvidlik va daromadlilik asosiy ko‘rsatkichlar sifatida e’tiborga olinadi. Likvidlik bankning qisqa muddatli majburiyatlarni o‘z vaqtida bajarish qobiliyatini aks ettirsa, daromadlilik bank faoliyatining samaradorligini ifodalaydi. Mazkur tadqiqotda AT “Asakabank”ning 2016–2024-yillar oralig‘idagi brutto aktivlar tarkibida likvidli aktivlar ulushi hamda umumiy aktivlarning daromadlilik darajasi asosida moliyaviy tahlil amalga oshirildi.

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, 2016-yilda bankda yuqori likvidlik darajasi — 30,9% kuzatilgan bo‘lib, bu ehtiyotkorlik siyosati va resurslarni likvid vositalarda saqlashga urg‘u berilganini bildiradi. Ammo 2017–2018-yillar oralig‘ida mazkur ko‘rsatkich keskin pasaygan. Xususan, 2017-yilda 21,3%, 2018-yilda esa atigi 8,6%ni tashkil etgan. Bunday pasayish bank tomonidan resurslarni yuqori daromad keltiruvchi, ammo likvid bo‘lmagan aktivlarga (uzoq muddatli kreditlar, investitsiyalar) yo‘naltirish strategiyasining amal qilganidan dalolat beradi.

2019-yildan boshlab bank likvidlik siyosatini qayta ko‘rib chiqqani kuzatiladi. Mazkur yilda ko‘rsatkich 9,4%gacha oshgan bo‘lsa, 2020-yilda 10,9%, 2021-yilda 12,1%, 2022-yilda 18,9%, 2023-yilda 20,5% va

2024-yil yakunida 21,8%ga yetgan. Bu esa bank faoliyatida likvidlik zaxirasini oshirishga e'tibor kuchayganini ko'rsatadi. Ayniqsa, pandemiya va geoiqtisodiy beqarorlik davrida bunday strategiya barqarorlikni ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qilgan.

Aktivlarning daromadlilik darajasi bo'yicha quyidagicha o'zgarishlar kuzatiladi: 2016-yilda 8,4% bo'lgan daromadlilik 2017-yilda 5,9%ga kamaygan bo'lsa-da, 2018-yildan boshlab uzluksiz o'sish kuzatilgan — 2018-yilda 9,1%, 2019-yilda 9,2%, 2020-yilda 9,4%, 2021-yilda 10,8%, 2022-yilda 11,3%, 2023-yilda 12,0% va 2024-yilda 12,5%. Bunday o'sish bank kredit portfelining sifat jihatdan yaxshilangani, risklarni maqbul darajada boshqarish, xarajatlarni kamaytirish va foiz daromadlarining o'sishi bilan bog'liq.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, 2016–2018-yillarda bankda daromadlilik ortib borayotgan bir vaqtda likvidlik darajasi pasaygan. Bu holat bank faoliyatida rentabellikni oshirish maqsadida likvid aktivlar ulushining kamaytirilganini bildiradi. Ammo 2021–2024-yillar oralig'ida likvidlik va daromadlilik bir vaqtda ortgan. Bu esa tijorat banklari uchun optimal boshqaruv yondashuvining amalga oshirilganidan dalolat beradi.

2022–2024-yillarda ayniqsa muvozanatli moliyaviy struktura shakllangan. Bu davrda bank faoliyati yuqori daromad keltirish bilan birga, likvid xavflarni ham kamaytirishga yo'naltirilgan. Yuqori likvidlik darajasi bankka qisqa muddatli majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish imkonini yaratgan bo'lsa, barqaror rentabellik esa aksionerlar va investorlar uchun ijobiy signal bo'lib xizmat qilgan.

Umuman olganda, AT "Asakabank" faoliyatidagi 2016–2024-yillar tahlili shuni ko'rsatadiki, bank moliyaviy resurslarini boshqarishda ehtiyotkorlik bilan daromadlilikni muvofiqlashtirishga erishgan. Bu jarayonda Markaziy bankning prudensial talablariga rioya qilish, xalqaro moliyaviy amaliyotlar va ichki risklarni boshqarish mexanizmlarining takomillashuvi muhim rol o'ynagan. Bankning ushbu davrda erishgan natijalari mamlakatdagi bank sektorida moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga ijobiy hissa qo'shganini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tijorat banklariga O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining kreditlari hisobidan likvidlilik muammosini hal qilish imkonini berish zarurligi isbotlangan.

Tahlillar natijasida quyidagi takliflar shakllangan. Yuzaga kelishi mumkin bo'lgan likvidlilik riskini oldini olish maqsadida banklarda stress-testlash amaliyotini qo'llash va uni likvidlilik siyosati tarkibiga kiritish lozimligi taklif etiladi. Tijorat banklarida to'lov jarayonidagi likvidlilikni ta'minlash maqsadida chet el banklari bilan ikki tomonlama vakillik munosabatlarini shakllantirish hamda bunda asosiy e'tiborni chet el banklarining mamlakatimizdagi vostro hisobvaraqlarini ochishga qaratish lozimligi ilgari suriladi. Kreditlash jarayonidagi likvidlilikni ta'minlash uchun esa asosiy e'tibor resurslarni xalqaro moliya tashkilotlaridan jalb etishga qaratilishi lozimligi asoslab beriladi. Shuningdek, mamlakatimiz tijorat banklarida likvidlilik riskini boshqarish bo'yicha bir qator ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Tijorat banklarida kreditlash jarayonidagi likvidlilikni ta'minlash maqsadida resurslarni xalqaro moliya tashkilotlaridan jalb etishga alohida e'tibor qaratilishi zarur. Buning uchun, eng avvalo, mamlakatimiz banklaridan moliyaviy holatining barqarorligi, ishonchliligi va ma'lumotlarning shaffofligi talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jarkovskaya E.P. Finansovыy analiz deyatelnosti kommercheskogo banka: uchebnik. – M.: Omega-L, 2010. – S. 83.
2. Bankovskoe delo: uchebnik / pod red. G.G. Korobova. - 2-e izd., pererab. i dop. / –M.: Magistr, 2011. – S. 209.
3. Mishkin F.S. Ekonomicheskaya teoriya deneg, bankovskogo dela i finansovыx rынkov. Per. s angl. – M.: OOO «I.D.Vilyams», 2019. – S. 267.
4. Sinki Dj. Finansovыy menedjment v kommercheskom banke i v industrii finansovыx uslug. Per. s angl. – M.: Alpina Pablisher, 2017. – S. 648.
5. Asakabankning balans hisobotlari. www.asakabank.uz ma'lumotlari asosida tuzilgan.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-sonli "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 8

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz